

PB - 05362

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

مدرسه علمیه رضویه

شهرستان مشهد

موضوع:

شفاعت در قرآن

استاد راهنما

حج‌الاسلام والمسلمین وحید قنبری راد

استاد داور

حج‌الاسلام والمسلمین جناب آقای الهی زاده

محقق

سعیده قاسمی

تاریخ دفاع

بهار ۸۷

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان نامه محفوظ و مویوط به مؤلف آن می باشد

هرگونه استفاده از مطالب منوط به کسب اجازه از مؤلف می باشد

PB - 05362

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تقدیم به:

تمام آنان که وصال اورامی طلبند و جز رضای او نمی خواهند.
به آنان که برای هدایت خلق مگام برداشته و خود را خورده اند.
به آنان که اندر عشق اند و سادگان توحید.
به رسول گرامی اسلام و خاندان پاکش خصوصاً منجی عالم بشریت مهدی موعود علی هدایتی و زبیر الشریف»

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

ع

تقدیر و تشکر

از پدر و مادر عزیزم که در قدم نهادن من در مسیر تمصیل علم، نقش بسزایی داشتند. از آنان که شب‌نم و وجودم را با دریای بیکران قرآن و اهل بیت پیوند بخشیدند و مرا با نور آشنا کردند.

و نیز از همسر مهربانم که در طول این سال‌ها همواره مشوق من بودند و زحمات فراوانی را متحمل شدند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد بزرگوار جناب محبت الاسلام والمسلمین آقای قنبری راد که در راهنمایی و هدایت پایان‌نامه، کمال مساعدت و همکاری را مبذول نمودند.

و هم چنین از اساتید و مسئولین مدرسه علمیه رضویه که با تلاش و دلسوزی بی‌دریغ خود در امر تمصیل مرا یاری نمودند، نهایت تقدیر و تشکر را دارم.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تحقیق پایانی با موضوع : شفاعت در قرآن و روایات

که توسط پژوهشگر محترم سرکار خانم: سعیده قاسمی

برای دریافت دانشنامه سطح ۲ (کارشناسی) تدوین شده است. توسط هیأت داوران مورد

ارزیابی قرار گرفته و در تاریخ ۱۳۸۷/۲/۲۵ با کسب رتبه ۱۸/۰۸ پذیرفته شده است.

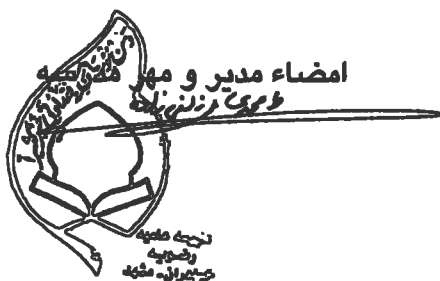
استاد راهنما: آقای قنبری راد

استاد داور: آقای الهی زاده

مدرسه علمیه: رضویه

شهرستان: مشهد

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

چکیده

تحقیقی که پیش رو داریم برآن است تا مفهوم شفاعت در قرآن را از دیدگاه قرآن کریم و آیات اهل بیت (علیهم السلام) مورد بررسی قرار دهد و برای رسیدن به نتیجه مطلوب، نظرات و آری مختلف نیز مطرح و دیدگاه صحیح بیان شده و نظریات نادرست مورد نقد و بررسی قرار گیرد. شفاعت یکی از مباحث اساسی در موضوع معاد و عدل الهی است در حقیقت شفاعت روزنه امیدی برای انسان است تا از درگاه الهی ناامید نباشد و زمینه ارتکاب به گناه بیشتر را در او به وجود نیاورد و او را از فرو رفتن در گمراهی بازدارد.

در قرآن کریم نیز به کامل ترین برنامه برای سعادت و هدایت بشر می باشد خداوند متعال در آیات بسیاری به این مهم پرداخته و ویژگی های آن را بیان نموده است.

در کلام وحی، مقام شفاعت مختص ذات حق تعالی شمرده شده: «قل لله الشفاعة جميعاً» که انبیاء و اولیای الهی، ائمه اطهار علیهم السلام، ملائکه و... به عنوان شفیع از این مقام برخوردارند و با شفاعت آنهاست که گنهکار از عذاب رهایی یافته و نیکوکار به مقامی بالاتر نایل می گردد. قرآن برای شفاعت شونده شرایطی برشمرده است که از آن جمله می توان: اذن حضرت حق، ایمان و عمل صالح، پیوند و ارتباط معنوی با شفیع اشاره نمود تا آدمی مشمول الطاف الهی قرار گیرد. و عواملی مانند شرک، فسق، کفر، ظلم و ستم، تکذیب معاد و... سبب می شوند که فرد بهره ای از شفاعت نبرد. بر حسب روایات فراوان «مقام محمود» که در قرآن کریم به رسول اکرم ﷺ وعده داده شده، همین مقام شفاعت است و نیز آیه شریفه:

«و لسوف يعطيك ربك فترضى»

«و همانا پروردگارت (آن قدر) به تو عطا خواهد کرد که خشنود شوی.»

بنابراین با توجه به بررسی هایی که انجام شد شفاعت بزرگترین و نهایی ترین روزنه امید مؤمنان گنهکار است.

واژگان کلیدی تحقیق عبارتند از: شفیع، شفاعت در لغت، شفاعت در اصطلاح.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

کلیات

۱مقدمه
۴تعریف و تبیین موضوع
۴اهمیت و ضرورت تحقیق
۵روش تحقیق
۵سؤالات اصلی و فرعی
۶پیشینه موضوع
۷موانع تحقیق
۸ساختار و محدوده تحقیق
۸واژه‌شناسی
۸الف) شفع
۱۱ب) شفاعت در لغت
۱۳ج) شفاعت در اصطلاح

بخش اول: شفاعت در قرآن

۱۶فصل اول: دسته بندی آیات
۱۶الف) آیاتی که تصریح به شفاعت دارند
۵۶ب) آیاتی که تصریح به شفاعت ندارند
۶۴فصل دوم: شفاعت در اسلام
۶۴الف) مذهب امامیه
۶۵ب) دیدگاه اهل سنت
۶۵ج) دیدگاه معتزله

٦٨(د) دیدگاه و هاییت

٧٦ فصل سوم: شفاعت از دیدگاه یهود

بخش دوم: انواع شفاعت

٨٠ فصل اول: شفاعت تکوینی و تشریحی

٨٠ الف) شفاعت تکوینی

٨٤ ب) شفاعت تشریحی

٨٩ فصل دوم: شفاعت مثبت و منفی

٨٩ الف) شفاعت مثبت

٩٠ ب) شفاعت منفی

٩٤ فصل سوم: عوامل شفاعت

٩٤ الف) شفاعت کنندگان

٩٤ ١- خدا

٩٥ ٢- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)

٩٦ ٣- پیامبران الهی

٩٧ ٤- ملائکه الهی

٩٧ ٥- عالمان دینی و دانشمندان

٩٨ ٦- شهدا

٩٨ ٧- مؤمنان

٩٩ ٨- قرآن کریم

١٠٠ ٩- حافظان و عاملان به قرآن

١٠١ ١٠- روزه

١٠١ ١١- خویشاوندان و امانت داری

١٠١ ب) شرایط شفاعت کننده و شفاعت شونده

بخش سوم: عوامل محرومیت از شفاعت، زمان و مراحل آن

- فصل اول: عوامل باطنی..... ۱۰۷
- ۱- شرک..... ۱۰۷
- ۲- اعتقاد نداشتن به شفاعت..... ۱۰۸
- ۳- کفر..... ۱۰۸
- ۴- فسق..... ۱۰۹
- ۵- نفاق..... ۱۰۹
- ۶- آمرزیده نشدن..... ۱۱۰
- ۷- انکار قیامت..... ۱۱۱
- فصل دوم: عوامل ظاهری..... ۱۱۲
- ۱- ترک نماز..... ۱۱۲
- ۲- سبک شمردن نماز..... ۱۱۲
- ۳- بازیچه گرفتن دین..... ۱۱۳
- ۴- پیروی از گناهکاران..... ۱۱۳
- ۵- دشمنی با اهل بیت..... ۱۱۳
- ۶- نپرداختن مهر..... ۱۱۳
- ۷- ظلم..... ۱۱۴
- فصل سوم: زمان و مراحل شفاعت..... ۱۱۵
- الف) شفاعت در دنیا..... ۱۱۵
- ب) شفاعت در برزخ..... ۱۱۸
- ج) شفاعت در قیامت..... ۱۱۹
- د) تفاوت شفاعت دنیا و آخرت..... ۱۲۰

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

کلیات

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

مقدمه

شفاعت از امتیازاتی است که خداوند متعال، به اهل ایمان اختصاص داده است. اگر شخص مومن، ایمان خودش را تا هنگام مرگ حفظ کند و مرتکب گناهی که سلب توفی، سوء عاقبت و سرانجام شک و تردید یا انکار جهود را به دنبال نداشته باشد، و در یک جمله «با ایمان از دنیا برود» به عذاب ابدی مبتلا نخواهد شد. زیرا گناهان کوچکش بواسطه اجتناب از کبائر بخشوده می‌شود و گناهان بزرگش به وسیله توبه کامل و مقبول آمرزیده می‌شود و اگر موفق به چنین توبه‌ای نشد تحمل گرفتاری‌ها و مصائب دنیا بار گناهانش را سبک می‌کند و سختی‌های برزخ و مواقف آغازین رستاخیزناخالصی‌هایش را می‌زداید و اگر باز هم از آلودگی‌های گناهان پاک نشد به وسیله شفاعت که تجلی بزرگترین و فراگیرترین رحمت الهی در اولیاء خدا به ویژه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت کرامش می‌باشد، از عذاب دوزخ نجات خواهد یافت.^۱ برحسب روایات فراوان «مقام محمود» که در قرآن کریم به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) وعده داده شده همین مقام شفاعت است و نیز آیه شریفه: «ولسوف یعطیک ربک فترضی»^۲.

«و همانا پروردگارت (آنقدر) به تو عطا خواهد کرد که خوشنود شوی.»

اشاره به آمرزش الهی دارد که با شفاعت آن حضرت شامل حال کسانی که استحقاق

دارند می‌شود. شفاعت بزرگترین و نهایی‌ترین روزنه امید مومنان گنهکار، است.

^۱ عن النبی (صلی الله علیه و آله و سلم): ادخرت شفاعتی لاهل الکبائر من امتی. شفاعتم را برای مرتکبان گناهان کبیره از امتم ذخیره کرده‌ام. (محمدباقر مجلسی، بحارالانوار الجامعه لدر اخبار ائمه الاطهار، بیروت، لبنان، موسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ه. ق /

ج ۳۷۸ - ۴۰)

^۲ - سوره اسراء ۷۹۶ / ترجمه آقای فولادوند، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

«قل يا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمہ الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً
انه هو الغفور الرحیم»^۱

« به بندگانم که (به عصیان) اسراف بر نفس خود کردند بگو هرگز از رحمت خدا ناامید
نباشید البته خدا گناهان شما را خواهد بخشید که او خدایی بسیار آمرزنده و مهربان
است.»

شفاعت از کلمه شَفَع به معنای ضمیمه شدن و واسطه شدن است.^۲ آدمی به دلیل عدم
توانایی، در رسیدن به مطلوب، نیازمند نیرویی برتر است تا با یاری آن استحقاق عفو و رحمت
را پیدا کند. شفاعت که با عدل و حکمت الهی منطبق بوده یکی از مباحثی است که جایگاه
اصلی آن در قیامت معرفی شده و در روایات نیز به آن اشاره شده است.

در کلام وحی، مقام شفاعت مختص ذات حق تعالی شمرده شده: «قل لله الشفاعة
جمیعاً»^۳

که انبیاء و اولیاء الهی، ائمه اطهار (علیهم السلام)، ملائکه و ... به عنوان شفیع از این مقام
برخورد دارند و با شفاعت آنهاست که گنهکار از عذاب رهایی یافته و نیکوکار به مقامی بالاتر
نایل می‌گردد. قرآن برای شفاعت شونده شرایطی برشمرده است. که از آن جمله می‌توان: اذن
حضرت حق، ایمان و عمل صالح، پیوند و ارتباط معنوی با شفیع را اشاره نمود تا آدمی مشمول
الطاف الهی قرار می‌گیرد.

و عواملی مانند شرک، نسق، کفر، ظلم و ستم، تکذیب معاد و ... سبب می‌شوند که فرد
بهره‌ای از شفاعت نبرد.

^۱ - سوره زمر (۳۹) آیه ۵۳.

^۲ . علامه راغب اصفهانی، مفردات الالفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی، دمشق، دارالعلم، چاپ اول،
۱۴۱۶، ص ۴۵۷

^۳ . سوره زمر، آیه ۴۴

قرآن از یک سو شفاعت را حق خدا دانسته و از سوی دیگر به نفی شفاعت‌های باطل پرداخته است.

شفاعت یکی از مسائلی است که همه ادیان به آن معتقدند. اما در کتب اعتقادی به صورت بسیار جزئی درباره آن بحث شده است و به تمامی جنبه‌های آن توجه نشده و تنها به بررسی چند نوع از شفاعت پرداخته اند.

آنچه که در این رساله مورد پژوهش قرار گرفته است:

۱- تفسیر و تبیین آیات مربوط به شفاعت است که با توجه به تفاسیر معتبر از جمله: المیزان، مجمع‌البیان، التبیان، نورالثقلین، کشاف و ... و تفاسیر موضوعی آیه‌الله مکارم شیرازی، آیه‌الله جوادی آملی، آیه‌الله جعفر سبحانی و ... صورت گرفته است.

۲- ترجمه آیات با استعانت از ترجمه‌های استاد مهدی فولادوند و استاد بهاء‌الدین خرمشاهی صورت گرفته است.

۳- در این رساله در چهار بخش به برتری مسئله شفاعت پرداخته شده است.

بخش اول: شفاعت در قرآن.

بخش دوم: انواع شفاعت.

بخش سوم: عوامل محرومیت از شفاعت، زمان و مراحل آن.

بخش چهارم: فلسفه شفاعت.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تعریف و تبیین موضوع

شفاعت در لغت از ریشه شفح گرفته شده، و دارای معانی متعددی است از جمله: جفت، زوج، پشتبانی، پا درمیانی، کمک کردن فردی به دیگری، ضمیمه شدن و در عرف عبارت از شخصی است که دارای آبرو، مقام و جایگاهی برتر است و واسطه می‌شود تا از مجازات فرد مجرم بگذرند یا به وی پاداش و مقام برتری را عنایت کنند.

و در کلام وحی عبارت است از: یاری رساندن شفیعان در روز قیامت به اذن حق تعالی برای افرادی که با وجود گناهکار بودن، مورد عفو و رحمت الهی قرار می‌گیرند چرا که از کردار و عمل خویش نادمند اما فرصت جبران آن را به دست نیاورده‌اند و از طرفی پیوند خویش را از لحاظ ایمان، اعتقاد و افکار با شفیعان قطع نکرده‌اند و بنابراین شایستگی بهره‌وری از الطاف خداوندی را دارا می‌باشند.

موسسه معارف اسلامی امام رضا

اهمیت و ضرورت موضوع

یکی از مباحث اساسی در موضوع معاد و عدل الهی، شفاعت است. در حقیقت شفاعت روزنه‌امیدی برای انسان است تا از درگاه الهی ناامید نباشد و زمینه ارتکاب به گناه بیشتر را در او به وجود نیآورد و او را از فرو رفتن در گمراهی باز دارد.

با آنکه اعتقاد به شفاعت از اصولی است که در همه ادیان پذیرفته شده است اما گاهاً شبهاتی بر آن وارد شده است که با تبیین آیات سعی شده به برخی از شبهات پاسخ داده شود.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

روش تحقیق

- ۱- روش تحقیق از نوع بنیادی است.
- ۲- روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای (فیش‌برداری) بوده است.
- ۳- تحقیق به اعتبار ماهیت و روش از نوع تحلیلی است.
- ۴- به اعتبار موضوع دینی می‌باشد.

سوالات اصلی و فرعی

سوالات اصلی

- ۱- شفاعت چیست و به چه معناست؟
- ۲- انواع شفاعت چیست؟
- ۳- عوامل محرومیت از شفاعت چیست؟
- ۴- فلسفه شفاعت را بیان نمایید؟

سوالات فرعی

- ۱- دسته‌بندی آیات در موضوع شفاعت چگونه است؟
- ۲- شفاعت در دیدگاه اسلام (امامیه، اهل سنت، معتزله) چگونه است؟
- ۳- تفاوت شفاعت تکوینی و تشریحی در چیست؟
- ۴- شفاعت‌کنندگان چه کسانی هستند؟
- ۵- عوامل باطنی و ظاهری محرومیت از شفاعت کدام است؟
- ۶- شفاعت در دنیا، برزخ و قیامت چگونه است؟
- ۷- چه رابطه‌ای بین شفاعت و روحیه‌ی ناامیدی می‌باشد؟

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲